

IETS OVER DE OELAR MATI IKOER VAN DEN ATJEHER OF DE TJINTA MANIS VAN DEN MINANGKABAUER

Een der mooiste en kleurigste onder de boomadders is zeker wel *Lachesis wagleri*, de hier in Atjeh veel voorkomende oelar mati ikoer, d.i. slang met doode staart, door den Minangkabauer oelar tjinta manis, „zoete liefdeslang” genoemd. Zij is om haar giftigheid gevreesd, zoo zelfs, dat uit angst voor de slang de Atjehers het eenvoudig vertikten om koffie te verbouwen: de oelar mati ikoer komt nl. veel voor in struikgewas en in lage boomen. Die vrees leek mij wel wat overdreven, want de slang is niet erg bijtlustig. Deze eigenschap is den Atjeher



ook bekend, want zelfs jongens van 12 — 14 jaar houden de volwassen exemplaren gewoon in de hand. Bij de exemplaren in gevangenschap lukt het niet dan met groote moeite de slangen tot bijten te krijgen. Maar zijn ze eenmaal zoo ver, dan zijn ze zeer agressief.

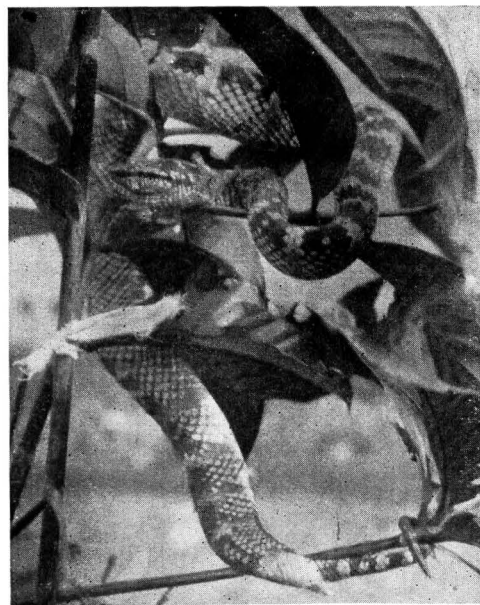
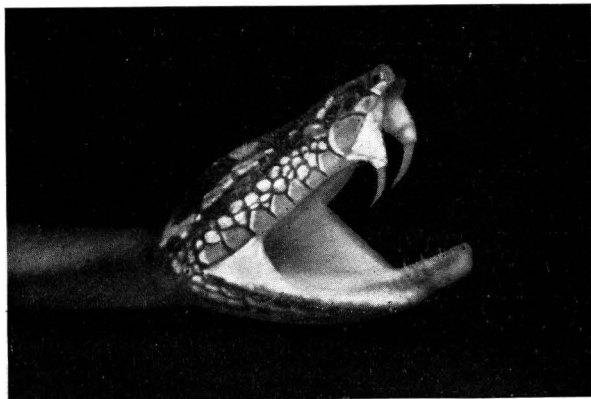
Zoo heel groot worden deze slangen niet. Het grootste exemplaar in de 3 jaren op Perlak in mijn bezit gekomen had de volgende

afmetingen: lengte van kop tot staart 124 cm, staart 19 cm, de buikomvang 22 cm. Exemplaren van 112 cm zijn al heel groot. Door haar dikte maakt deze *Lachesis* een plompen indruk. Het dikke lichaam eindigt bij de cloaka vrij plotseling in een dunnen staart. Het korte staartje is een grijpinstrument. Het dier houdt zich er mee vast aan de takjes, terwijl het lichaam zich met het grootste gemak over heel dunne takjes en over bladeren voortschuift.

De teekening van haar vel is schitterend mooi. Op het eerste gezicht maakt zij den indruk van een zwarte slang met witte dwarse banden en met witte kin, hals en buik. Bij beschouwing van vlak bij blijkt, dat al wat wit lijkt goudgeel is gemengd met groen en parelgrijs. De buikschilden zijn goudgeel; meer cloakaal krijgen de buikschilden een parelgrijzen rand. De schilden van den staart zijn zwart. De zijden zijn goudgeel tot parelgrijs. De banden, die deels van den eenen kant over den rug tot den anderen kant reiken en deels op het midden van den rug ophouden, zijn goudgeel. Goudgeel zijn verder kin, hals en kaakranden. Op den kop zien wij tusschen de zwarte schubben goudgele schubben. Ook de staart bezit deze kleurige schubben, met uitzondering van het uiterste derde deel, dat heelemaal zwart is. Hieraan dankt de slang haar Atjehschen naam: oelar mati ikoer.

De kop ziet er vervaarlijk uit, vooral als de bek open is en de giftanden dreigend zichtbaar worden. De oogen liggen onder vooruitstekende kopschubben, waardoor de blik nog dreigender lijkt. De pupil is spleetvormig en vertikaal.

De giftanden zijn stevige wapenen. Gewoonlijk komen zij beiderzijds gepaard voor. Dan liggen ze achter elkander in een plooi van het slijmvlies van de bovenkaak. Ze ontspringen ongeveer ter hoogte van de neusopening. De bevestiging aan de bovenkaak is beweeglijk. De tanden liggen in rusttoestand met de punt achterwaarts gericht, onzichtbaar verborgen in de slijmvliesplooi. Ze kunnen actief naar voren worden bewogen in aanvalsstand (zie afb.). Bij volwassen exemplaren zijn de tanden 10 – 12 mm lang, aan de basis $1\frac{1}{2}$ mm dik, terwijl de punt naaldscherp is.



Het gifkanaaltje zit als een buisje vastgehecht in den hollen giftand aan den convexen voorwand. De uitmondingsopening ligt vlak bij de punt, ook aan den convexen kant van den tand. Aan den afgebroken tand is een en ander met het bloote oog te zien. De vergroeiingsplaats van de randen der tandgroeve, waaruit het gifkanaaltje is ontstaan, is slechts met een loupe waar te nemen.

Wat gebeurt er bij de bijtbeweging?

Dr F. KOPSTEIN zegt in zijn Zoologische Tropenreise: „Die Mechanik des Bisses ist bei Vipern die folgende: im Ruhezustand liegt der Giftzahn, welcher mit dem Oberkiefer verbunden ist, nach hinten zurückgebogen. Will die Schlange beissen, so öffnet sie den Mund, wobei durch einem komplizierten Mechanismus der Oberkiefer gedreht und der Zahn mit seiner Spitze nach vorne gerichtet wird”.

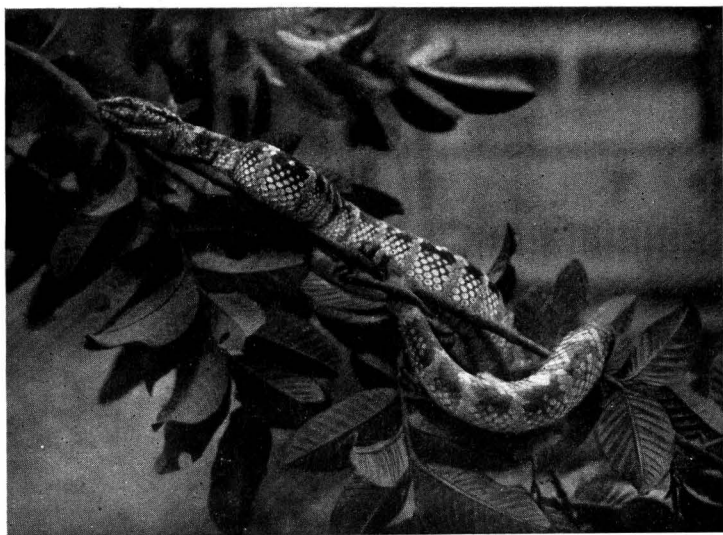
De bijtbeweging is inderdaad veel eenvoudiger en niet zoo ingewikkeld als Dr KOPSTEIN beschrijft. De heele bijtbeweging wordt niet zoo snel uitgevoerd of men kan de verschillende fasen duidelijk waarnemen. De eerste phase begint met het naar voren verplaatsen van den

kop met den geopenden bek. Heeft de kop het slachtoffer bijna bereikt, dan komt de tweede phase: de giftanden worden naar voren bewogen. De derde phase is het aanhaken van de giftanden aan het slachtoffer en het met kracht terugtrekken der tanden in hun oorspronkelijken rusttoestand. Hierdoor wordt de giftand in het slachtoffer gedreven.

Het best kan men de verschillende fasen waarnemen, wanneer men de hals van de slang aan een stok fixeert, en het dier aan een stuk hout of aan het

horlogeglas voor het opvangen van het gif laat bijten. We kunnen dan meteen eenig inzicht krijgen in de kracht uitgeoefend bij het terugtrekken — de beweging naar achteren dus — van den tand. Aan het krassen van den tand aan het hout of aan het glas kunnen we dat eenigszins beoordeelen. Ook kunnen we probeeren den tand bij de achterwaartsche beweging met een pincet tegen te houden. Dit kan leiden tot het afbreken daarvan. Bij deze proeven krijgen we meteen te zien, dat de slang de tanden een voor een in actie kan brengen. De bovenkaak wordt bij al die bijtbewegingen geen enkelen keer gedraaid om de punt van de tanden naar voren te brengen. Een draaiing van de kaak vindt alleen plaats bij het bijten zijwaarts. Hierbij wordt feitelijk de heele kop bewogen en niet de bovenkaak alleen.

Het gif treedt uit het gifikanaaltje tijdens de laatste phase der bijtbeweging. Bij het laten bijten op het horlogeglas zien wij aan de punt der giftanden een lichtgeel



tot barnsteen-kleurig vocht te voorschijn komen. De hoeveelheid vocht is niet groot: het varieert van 2 tot 5 druppels bij de eerste beet, en vermindert bij elke volgende.

Over de giftigheid is vroeger reeds één en ander geschreven. Wat het afbreken der giftanden aangaat, kan ik mededeelen, dat bij de verschillende bijtproeven geen enkelen keer een tand is afgebroken. Alleen toen geprobeerd werd de tanden met geweld, tegen den wil van de slang in, dezelfde excursies te

laten beschrijven, gebeurde dit. Bij de doode dieren kan men de bijtbewegingen gemakkelijk demonstreeren. De bovenste afbeelding op de vorige bladzijde is gemaakt van een in formaline geconserveerden kop, waarvan de tanden passief in dien toestand zijn gebracht. Dat in de natuur de tanden wel eens afbreken moeten we wel aannemen, gezien het feit, dat meerdere malen een slang wordt aangetroffen, die aan de eene kaakhelft één en aan de andere twee giftanden heeft.

Van de levenswijze van *Lachesis wagneri* is niet veel bekend. Zij is een nachtdier, dat overdag lui en loom op een tak in het struikgewas of in lage boompjes ligt te slapen. Doordat zij zich niet gauw laat verstoren, is ze gemakkelijk te vangen. Ook in gevangenschap is zij over dag zeer lui. Onbeweeglijk ligt ze op een tak of op den bodem van de kooi. 's Nachts vertoonen ze meer beweging. Ook komen ze dan in den natuurlijken staat wel op den grond. Dit te oordeelen naar de gevallen van beten door *Lachesis wagneri* bij koelies, die 's avonds naar het werk gingen.

Uit verschillende secties is gebleken, dat de slang zich met vogels en kleinere zoogdieren voedt, zooals ratten. Eens heb ik in de maag aangetroffen een volwassen zwarten eekhoorn met rooden buik. In gevangenschap daarentegen schijnt haar lust tot het opnemen van voedsel verdwenen te zijn; de meeste

exemplaren stierven den hongerdood. De doode en levende vogeltjes in hare kooi lieten ze met rust.

Door secties kwam ik tot de ontdekking van de vivipariteit van *Lachesis*. Het aantal „eitjes” per moederdier varieert tusschen 29 en 40. Het embryo ligt in een doorzichtig hulsel op de dooiermassa. In hetzelfde moederdier zijn de embryo's even oud, te oordeelen naar vorm en grootte. Hieronder zijn eenige „eitjes” (formaline-paerparaten) afgebeeld.

De meest linksche figuur is een jong embryo nog in het eihulsel, de andere zijn oudere exemplaren, ontdaan van de „schaal” en liggende op de in formaline vastgeworden dooiermassa. Een massa-bevalling van *Lachesis* heb ik helaas nog niet kunnen bijwonen.



De volwassen exemplaren zijn schitterend gekleurd. Het doet wel wat eigenaardig aan, dat den Atjeher de zwarte korte staart opvalt en dat hij haar naar aanleiding daarvan oelar mati ikoer noemt. De Minangkabauer is poëtischer, hij noemt haar oelar tjinta manis (zoete liefde-slang), ook wel oelar tjantik manis (de liefelijk schoone). De laatste benaming lijkt mij meer toepasselijk dan de eerste, die veel heeft van een verbastering van tjantik manis.

De heel jonge en nog niet volwassen individuen zijn zoo mooi niet. Bij dieren tot een lengte van 40 cm zijn de hoofdkleuren groen, met hier en daar kleine eilandjes van roode schubjes op het lichaam. Hoe grootter ze worden, hoe meer een bandteekening verschijnt. Deze banden zijn bij de jonge slangen niet aanwezig.

Peureula.

F. J. NAINGGOLAN.

KORTE MEDEDEELINGEN

Baardmos. — Iedere lezer kent dit natuurlijk, althans uit de Hollandsche dennenbosschen of elders uit Europa, doch vermoedelijk tevens van de Indische bergen boven ± 1000 zeehoogte. In soms zeer lange, wittig-groene sluiers naar beneden hangend aan de takken, twijgen en stam, is het typisch voor bergtoppen en -ruggen en geeft het een eigenaardigen tint aan het bosch. Zeer fraai is het b.v. vanaf den Gedé op den Pangrangoegel te zien. Opvallend zijn daar ter plaatse de groote hoeveelheden, die de *Leptospermum*-boomen bedekken. Waar men het ziet is het zeer overvloedig en het komt o.a. vrijwel steeds voor in het z.g. nevel- of moswoud. Met een hechtschijf is het thallus op de takken bevestigd.

Een merkwaardig voorkomen zag ik in het gebied W van het Ranau-meer in Zuid-Sumatra, op ± 500 m b.z. Niet alleen is het voorkomen op deze betrekkelijk geringe hoogte reeds eigenaardig, doch bovendien was dit voorkomen beperkt tot zeer enkele individuen van boomen. Bij Pasar Banding Agoeng waren het een paar ± 15 m hooge exemplaren van een Leguminoos (?*Albizia*), aangeplant bij de pasanggrahan, en verder zag men vanaf een heuvel hier en daar nog wel eens een „geteekende” boom in het secundaire bosch en het cultuurgebied; tenslotte was niet ver van de kloof der Aer Telanai voor een huisje een oude alleenstaande *Citrus* van ongeveer $2\frac{1}{2}$ m hoogte er geheel mede behangen.

Heeft één der lezers wel eens meer van die geïsoleerde, met baardmos behangen boomen gezien? De vraag, die zich voordoet, is namelijk, waarom er zich juist op die bepaalde individuen zooveel *Usnea* heeft kunnen ontwikkelen. In „De Nuttige Planten” van HEYNE staat vermeld, dat licht een